

Magdalena Budyn-Kulik

Model ścigania sprawcy wykroczenia w wybranych państwach

Studia Iuridica Lublinensia 17, 65-88

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

MAGDALENA BUDYN-KULIK

Model ścigania sprawcy wykroczenia w wybranych państwach¹

Models of prosecuting offenders in selected countries

PODSTAWOWE MODELE ROZWIĄZAŃ UREGULOWAŃ DOTYCZĄCYCH WYKROCZEŃ

Znane są cztery podstawowe modele regulacji dotyczących wykroczeń: francuski, austriacki, niemiecki (pruski). W literaturze tradycyjnie wyodrębnia się także model *common law* (angielski). Przypomina on model francuski, ale ze względu na odmienność samego systemu prawa traktuje się go jako samodzielny model. Wydaje się, że można wskazać jeszcze model piąty, który należałoby określić mianem „wschodnioeuropejskiego”. Nie jest łatwo zakwalifikować polskie rozwiązanie. Zalicza się je niekiedy do modelu austriackiego, ale chyba jednak większe podobieństwo wykazuje do modelu wschodnioeuropejskiego (w którym zresztą można znaleźć pewne odniesienia do modelu austriackiego).

Model francuski

System francuski opiera się na oświeceniowej koncepcji trójpodziału władzy, w myśl której karanie leży w kompetencji sądów. Kodeks karny Francji z 1992 r. utrzymał wprowadzony jeszcze w kodeksie Napoleona trójpodział przestępstw na zbrodnie, występki i wykroczenia (art. 111–1 f.k.k.).² Wykroczenia, chociaż stanowią przestępstwa, zagrożone są nie karą kryminalną, a policyjną (wyjątek sta-

¹ Niniejsze opracowanie zostało przygotowane jako raport w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości.

² A. Marek, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2008, s. 9; A. Gubiński, *Prawo wykroczeń*, Warszawa 1989, s. 8–10.

nowi postępowanie mandatowe), do rozpoznawania spraw o wykroczenia właściwe są sądy najniższego szczebla, tzw. policyjne.³

Znamiona wykroczeń są określone nie tylko w ustawie, ale także w dekretach i rozporządzeniach. Wykroczenia stanowią jedynie proste naruszenia prawa, a odpowiedzialność za nie praktycznie nie zależy od winy.⁴ W literaturze francuskiej podkreśla się, że wykroczenia stanowią jedynie uchybienie przeciwko dyscyplinie społecznej, a nie – jak zbrodnie i występki – naruszenie norm moralnych. Szkoda społeczna wyrządzona przez czyn stanowiący wykroczenie jest w związku z tym mniejsza.⁵

Pomiędzy zbrodniami i występkami a wykroczeniami zachodzą liczne różnice zarówno na płaszczyźnie prawnomaterialnej, jak i procesowej.

System ten przyjęty został również we Włoszech, Szwecji, Belgii, Estonii, Malcie, a także w krajach *common law*.

Model austriacki

W prawie austriackim wykroczenia stanowią w znacznej części naruszenia o charakterze porządkowo-administracyjnym. W systemie austriackim wyróżnia się bowiem dwa rodzaje wykroczeń: poważniejsze wykroczenia kryminalne (*Übertretungen*) i wykroczenia administracyjne (*Verwaltungsübertretungen*). Te pierwsze stanowią kategorię przestępstw, zasady odpowiedzialności za nie zawarte są w ustawie karnej. Podlegają one kompetencji sądów⁶, natomiast wykroczenia administracyjne uregulowane są w różnych ustawach, zaś wymierzanie za nie kary uznawanej za środek przymusu administracyjnego leży w kompetencji organów administracji. Podstawową karą za wykroczenie jest grzywna, a także upomnienie i przepadek narzędzi wykroczenia oraz przedmiotów pochodzących z wykroczenia.⁷

Model niemiecki (pruski)

System niemiecki (zwany pruskim⁸) ma charakter mieszany. W literaturze wskazuje się duże podobieństwo do systemu francuskiego.⁹ Teoretycznie kara-

³ J. Skupiński, *Model polskiego prawa o wykroczeniach*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974, s. 55.

⁴ K. Poklewska-Kozieł [w:] S. Frankowski (red.), *Prawo karne niektórych państw Europy Zachodniej*, Warszawa 1982, s. 22–23.

⁵ J. Pradel, *Wykroczenia w prawie francuskim*, [w:] T. Bojarski, M. Mozgawa, J. Szumski (red.), *Rozwój polskiego prawa wykroczeń*, Lublin 1996, s. 185.

⁶ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 58.

⁷ A. Marek, *Regulacje prawne dotyczące drobnych czynów karalnych (wykroczeń) w państwach Europy Zachodniej i Stanach Zjednoczonych Ameryki*, „Zagadnienia Wykroczeń” 1988, nr 1980, s. 22.

⁸ A. Gubiński, *op. cit.*, s. 9.

⁹ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 62.

nie, także za wykroczenia, leży w kompetencji sądów, w praktyce jednak kary te wymierzają organy administracyjne. Jest to tzw. zastępczy wymiar sprawiedliwości. Wymierzanie kar przez organy administracyjne jest uzależnione od wyrażenia na to zgody przez sprawcę. Ma więc charakter warunkowy. Obwiniony może złożyć sprzeciw, który powoduje przekazanie sprawy sądowi. Orzeczenie organu administracji traci wówczas moc. Podstawowym trybem rozpoznawania spraw o wykroczenia przez sądy jest tryb nakazowy. Od nakazu przysługuje odwołanie do sądu wyższej instancji.¹⁰

Model *common law*

Prawo anglosaskie i amerykańskie nie zna formalnego wyodrębnienia wykroczeń. W prawie Anglii i Walii pewną podstawę do ich wyodrębnienia stanowią regulacje procesowe, które przewidują uproszczoną procedurę dla rozpoznawania tzw. drobnych przestępstw (*petty offences*) przez sądy najniższego szczebla. Od ich wyroku przysługuje prawo odwołania się do Sądu Korony, który z kolei może być zaskarżony do Sądu Najwyższego. Policja, a także inne uprawnione organy mogą stosować kary pieniężne w postaci nakazów płatniczych, będące rodzajem postępowania mandatowego. Sprawca może nie godzić się na takie rozwiązanie; sprawa kierowana jest wówczas do sądu.

Model wschodnioeuropejski

Tradycyjnie model ten nie był opisywany jako odrębny w literaturze. Wykroczenia stanowią tu czyny zabronione odrębne od przestępstw, uregulowane w innym akcie prawnym niż przestępstwa. Zwykle normuje on również postępowanie w sprawach o wykroczenia. Odpowiedzialność za nie ma charakter administracyjny lub karno-administracyjny. Taki model występuje w Rosji. Charakterystyczny był również dla polskiego prawa wykroczeń przed wprowadzeniem nowego kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia z 2001 r.

REGULACJE DOTYCZĄCE WYKROCZEŃ W WYBRANYCH PAŃSTWACH

Francja

Kodeks karny Francji z 1992 r. przyjmuje trójpodział przestępstw na zbrodnie, występki i wykroczenia (art. 111-1 f.k.k.). Pomiędzy zbrodniami i występkami a wykroczeniami zachodzą liczne różnice zarówno na płaszczyźnie prawnomat-

¹⁰ A. Marek, *Prawo wykroczeń...*, s. 10.

Tab. 1. Zestawienie podstawowych modeli uregulowań dotyczących wykroczeń

	Model francuski	Model austriacki	Model niemiecki	Model angielski (<i>common law</i>)	Model wschodnioeuropejski
1	2	3	4	5	6
Podział przestępstw	– zbrodnie – występki – wykroczenia	– zbrodnie – występki – wykroczenia kryminalne	– zbrodnie – występki – wykroczenia kryminalne	– brak formalnego wyodrębnienia wykroczeń	– zbrodnie – występki wykroczenia to odrębne czyny zabronione
Charakter wykroczenia (jednolitość, małe przestępstwa)	– jednolity – wykroczenia jako proste naruszenia porządkowe (jednak wykroczenia V klasy w zasadzie przypominają występki)	– niejednolity – wykroczenia kryminalne (w.k.) – wykroczenia administracyjne (w.a.)	– niejednolity – wykroczenia kryminalne (w.k.) – wykroczenia porządkowe (w.p.)	– jednolity („małe przestępstwa”)	– jednolity („małe przestępstwa” i naruszenia o charakterze porządkowym)
Źródła wykroczeń	– ustawy – dekrety – rozporządzenia	– ustawa karna (w.k.) – ustawy poza ustawą karną (w.a.)	– kodeks karny (w.k.) – inne ustawy (w.p.)	– ustawa – precedens	– odrębny akt prawny regulujący odpowiedzialność za administracyjne naruszenie prawa
Kary	– grzywna (kwotowa) – sankcja naprawcza – kary dodatkowe	– kryminalne (w.k.) – środki przymusu administracyjnego (w.a.), – areszt, grzywna, upomnienie, – przepadek	– kryminalne (w.k.): areszt, grzywna – grzywna kwotowa (w.p.)	– więzienia – grzywny – środki zabezpieczające i wychowawcze	– kary administracyjne (kara pieniężna, areszt itp.)

1	2	3	4	5	6
Organy rozpoznające	– tzw. sądy policyjne, jednoosobowo – tzw. sądy sąsiedztwa – organy administracji	– sądy pokoju (w.k.), – organy wykonawcze – policja (w.a.)	– sądy powszechne, najniższego szczebla, za zgodą sprawcy – organy administracji (w.k.) – organy administracji (w.p.)	– sądy najniższego szczebla – sądy pokoju, tzw. małej sesji lub magistrackie	– sędziowie pokoju, – komisje do spraw nieletnich – specjalne organy
Kontrola sądowa	tak	tak	tak		tak
Postępowanie w sprawach o wykroczenia (tryb)	– tryb uproszczony – nakazowy – mandatowy	– tryb zwykły, nakazowy (w.k.) – postępowanie administracyjne (w.a.): tryb zwykły, nakazowy, mandatowy	– tryb zwykły, nakazowy (w.k.) – postępowanie uproszczone, nakazowe, mandatowe (w.p.)	– tryb uproszczony (bez udziału ławy)	– postępowanie przewidziane dla wykroczeń
Występowanie w krajach	Francja Włochy Szwecja Belgia Estonia Malta	Austria	Niemcy	kraje <i>common law</i> – Anglia i Walia	Rosja, Ukraina

terialnej, jak i procesowej. Nie jest karalne usiłowanie wykroczenia (art. 121-4 f.k.k.)¹¹, ani jakkolwiek forma udziału (pomoc lub uczestnictwo) w jego popełnieniu, z wyjątkiem podżegania do wykroczenia (należy pamiętać, że na ogólnych zasadach odpowiedzialność ta ma charakter akcesoryjny¹²). Nie jest możliwe ściganie obywatela Francji za wykroczenie popełnione za granicą.¹³ Do konstytutywnych elementów wykroczenia nie należy strona podmiotowa, odpowiedzialność ma charakter zobiektywizowany.¹⁴ Oznacza to, że nie jest istotny stosunek psychiczny sprawcy do popełnienia tego czynu. Artykuł 121-3 f.k.k. wyłącza byt wykroczenia jedynie w przypadku zadziałania siły wyższej.¹⁵ Recydywa istnieje tylko w odniesieniu do wykroczeń piątej klasy (art. 132-11). Okres przedawnienia karalności wynosi 2 lata, jeżeli toczy się sprawa przed sądem – 1 rok.¹⁶

System sankcji we Francji jest dość złożony.¹⁷ Katalog kar wykroczeniowych zawarty jest w art. 131-12, 131-14, 131-15. Od 1994 r. zasadniczą karą za wykroczenia jest grzywna – kwotowa. Do 1994 r. za wykroczenie groziła również kara pozbawienia wolności do 2 miesięcy.¹⁸ Wysokość grzywny zależy od klasy wykroczenia. Maksymalną wysokość grzywny w zależności od klasy wykroczenia podaje art. 131-13. W przypadku wykroczenia klasy 1 wynosi ona 38 euro, drugiej klasy – 150 euro, trzeciej – 450, czwartej – 750, zaś piątej – 1500 euro, przy czym w przypadku recydywy może wzrosnąć do 3000 euro w przypadku sprawcy niepoprawnego, jeżeli ustawa tak przewiduje, z wyjątkiem przypadków, gdy przepisy przewidują, że takie powtórzenie wykroczenia stanowi występki.¹⁹

Przepis art. 131-14 f.k.k. przewiduje także różne kary polegające na ograniczeniu praw, zaś art. 131-15-1 sankcję naprawczą. Kary przewidziane w art. 131-14 mogą zostać orzeczone jedynie w wypadku ukarania za wykroczenie piątej klasy. Należy do nich zawieszenie prawa jazdy na okres do 1 roku. To zawieszenie może zostać ograniczone do prowadzenia pojazdu poza aktyw-

¹¹ K. Poklewski-Koziół, *op. cit.*, s. 24.

¹² P. Chrzczonowicz [w:] A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Filar, P. Girdywoń, *Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej*, Toruń 2007, s. 75–76.

¹³ J. Pradel, *op. cit.*, s. 186.

¹⁴ P. Chrzczonowicz, *op. cit.*, s. 67.

¹⁵ J. Pradel, *op. cit.*, s. 186.

¹⁶ *Ibidem*, s. 187.

¹⁷ Por. K. Poklewski-Koziół, *op. cit.*, s. 44–53.

¹⁸ J. Pradel, *op. cit.*, s. 186.

¹⁹ Jeżeli osoba fizyczna ukarana za popełnienie wykroczenia już po zapadnięciu ostatecznego orzeczenia, dotyczącego wykroczenia piątej klasy, popełnia takie samo wykroczenie w okresie roku od czasu, gdy poprzednie orzeczenie traci moc lub przedawnia się, maksymalna wysokość grzywny wzrasta do 3000 euro. W przypadkach gdy ustawa stanowi, że ponowne popełnienie wykroczenia konstituuje występki, recydywa następuje, gdy czyn zostaje popełniony w okresie 3 lat od wygaśnięcia lub przedawnienia poprzedniego orzeczenia.

nością zawodową, ale to ograniczenie nie jest możliwe w odniesieniu do czynu, w stosunku do którego zawieszenie uprawnień do prowadzenia pojazdu, przewidziane jako kara dodatkowa, nie może być ograniczone do prowadzenia pojazdu niezwiązanego z działalnością zawodową. Kolejną karą dodatkową jest unieruchomienie pojazdu, jednego lub więcej, należącego do ukaranego na okres do 6 miesięcy. Do katalogu tego należy również przepadek jednej lub więcej sztuk broni należącej do ukaranego lub łatwo dlań dostępnej, jak również pozbawienie licencji na polowania, co może być połączone z zakazem ubiegania się o ponowne jej uzyskanie na okres do 1 roku. Kolejną karą jest zakaz wystawiania czeków, z wyjątkiem pozwalających na wycofanie środków przez wystawcę od trasata lub potwierdzonych czeków, zakaz używania kart płatniczych na okres do 5 lat. Inną karą jest przepadek rzeczy, która została użyta lub miała być użyta do popełnienia czynu lub rzecz uzyskana w wyniku przestępstwa. Jednakże taki przepadek nie może zostać orzeczony za występki prasowy. Te zakazy lub przypadki mogą być orzekane kumulatywnie ze sobą, ale nie obok grzywny.

Z kolei sankcja naprawcza może zostać orzeczona w przypadku ukarania za jakiegokolwiek wykroczenie piątej klasy obok lub zamiast grzywny.²⁰

W razie ukarania sprawcy będącego osobą fizyczną za wykroczenie należące do klasy I–IV możliwe jest wymierzenie kary lub kar dodatkowych. Ich katalog zawiera art. 131-16, a należy do nich: 1) zawieszenie uprawnień do prowadzenia pojazdów na okres do 3 lat; to zawieszenie może zostać ograniczone do zakazu prowadzenia pojazdów poza działalnością zawodową, chyba że przepis stanowi inaczej; 2) zakaz posiadania lub noszenia broni palnej, wymagającej zezwolenia, na okres do 3 lat; 3) przepadek jednej lub kilku sztuk broni należącej do ukaranego lub łatwo mu dostępnej; 4) pozbawienie licencji na polowanie, łącznie z zakazem ubiegania się o taką licencję na okres do 3 lat; 5) przepadek rzeczy użytych lub przeznaczonych do popełnienia czynu lub rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego; 6) zakaz prowadzenia określonego rodzaju pojazdów silnikowych, do których prowadzenia wymagane jest zezwolenie na okres do 3 lat; 7) obowiązek ukończenia na własny koszt ukaranego kursu świadomości bezpieczeństwa drogowego; 8) obowiązek ukończenia kursu obywatelskiego na własny koszt ukaranego, jeśli jest to właściwe. Do katalogu tego dodano także przepadek zwierzęcia wykorzystanego do popełnienia czynu lub pokrzywdzonego czynem oraz zakaz posiadania zwierzęcia na okres do 3 lat.²¹

Artykuł 131-17 stanowi, że przepis przewidujący sankcję za wykroczenie piątej klasy może przewidywać karę dodatkową zakazu wystawiania czeków, z wyjątkiem pozwalających na wycofanie środków przez wystawcę od trasata lub potwierdzonych czeków na okres do 3 lat. Przepis przewidujący sankcję za wykro-

²⁰ Por. szerzej Chrzczonowicz, *op. cit.*, s. 87.

²¹ *Ibidem*, s. 88.

czenie piątej klasy może przewidywać również karę dodatkową pracy na rzecz społeczności na okres od 20 do 120 godzin. Jeżeli wykroczenie jest zagrożone jedną lub więcej karą dodatkową przewidzianą w art. 131-16 i 131-17, w myśl art. 131-18 sąd może przestać na orzeczeniu tej kary dodatkowej – jednej lub kilku.

Jeżeli sprawcą wykroczenia jest osoba prawna²², art. 131-40 do 131-44 przewidują następujące kary: grzywna, przepadek lub ograniczenie praw. Maksymalna wysokość grzywny mającej zastosowanie do osoby prawnej wynosi pięciokrotność przewidzianej dla osoby fizycznej. W odniesieniu do wykroczenia piątej klasy grzywna może być zastąpiona jedną lub więcej z poniższych kar: 1) zakaz wystawiania czeków, z wyjątkiem pozwalających na wycofanie środków przez wystawcę od trasata lub potwierdzonych czeków, zakaz używania kart płatniczych na okres do 1 roku; 2) przepadek rzeczy, które były użyte lub miały zostać użyte do popełnienia czynu lub rzeczy pochodzącej z przestępstwa. Wobec osoby prawnej może również zostać orzeczona kara naprawcza (art. 131-44-1 f.k.k.).²³

Grzywna orzeczona za wykroczenie może kumulować się z grzywną orzeczoną za zbrodnię lub występki.

Istnieje możliwość zastosowania tzw. zwykłego zawieszenia kary (niepołączonego z dozorem) na okres 5 lat w odniesieniu do kar więzienia poprawczego i grzywny.²⁴ Możliwe jest również uwolnienie od kary lub odroczenie jej orzeczenia.²⁵

Podstawowe odrębności procesowe polegają na tym, że sprawy o wykroczenia rozpoznawane są przez sądy policyjne i tzw. sąsiedzkie. Tryb postępowania jest uproszczony; w sprawach o wykroczenia nie prowadzi się śledztwa wstępnego. W przypadku drobnego wykroczenia nie jest możliwa ekstradycja. Ograniczone są możliwości apelacji. Oprócz procedury stosowanej w przypadku zbrodni i występków, tzw. wezwania bezpośredniego, zastosowanie ma postępowanie mandatowe (mandat ryczałtowy) oraz nakazowe (nakaz karny).²⁶

Wykroczenia dzielą się na pięć klas w zależności od przewidzianej za ich popełnienie kary. Z klasą wykroczenia wiążą się również pewne konsekwencje procesowe. Do klasy piątej należą najpoważniejsze wykroczenia, które rozpoznawa-

²² Francuski kodeks karny w art. 121-2 wprowadza odpowiedzialność osób prawnych (z wyjątkiem państwa, jego organów oraz wspólnot terytorialnych i ich związków). Mogą one ponieść odpowiedzialność karną za przestępstwa wskazane w kodeksie karnym lub w przepisach szczególnych. Pociągnięcie osoby prawnej do odpowiedzialności karnej jest możliwe, gdy czyn zabroniony został popełniony przez organ prawny lub przedstawiciela tej osoby i gdy wiązał się z przysporzeniem korzyści majątkowej osobie prawnej. Możliwa jest kumulatywna odpowiedzialność karna osoby prawnej i osoby fizycznej. Por. szerzej P. Chrzczonowicz, *op. cit.*, s. 64–66.

²³ *Ibidem*, s. 89–92.

²⁴ K. Poklewski-Kozieł, *op. cit.*, s. 47, 50.

²⁵ Por. szerzej P. Chrzczonowicz, *op. cit.*, s. 99–100.

²⁶ J. Pradel, *op. cit.*, s. 187–189.

ne są przez sądy policyjne w składzie trzech sędziów.²⁷ Wyrok podlega zaskarżeniu. W przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności powyżej 10 dni możliwe jest warunkowe zawieszenie wykonania kary. Wykroczenia piątej klasy są zbliżone do występków. Niewiele wykroczeń należy do tej grupy – m.in. naruszenie nietykalności cielesnej, utrudnianie wykonania wyroku, obraza funkcjonariusza.²⁸ Wykroczenia klasy piątej mają status zbliżony do występków. Ustawodawca wprowadza w stosunku do nich możliwość stosowania zwykłego zawieszenia kary, prawo do wniesienia apelacji. Informację o ukaraniu sprawcy wykroczenia piątej klasy wpisuje się do rejestru skazanych.²⁹ Należy zaznaczyć, że w odniesieniu do nieletnich, którzy popełnili występki piątej klasy, istnieją pewne odrębności proceduralne. Sędzia dla nieletnich ma kompetencje śledcze i sądowe. Po zebraniu danych może sprawę skierować do sądu dla nieletnich. Może również sam podjąć następujące decyzje: uwolnić nieletniego od zarzutu, udzielić mu upomnienia, oddać nieletniego pod dozór właściwym podmiotom.³⁰

Większość wykroczeń należy do pozostałych czterech klas. Rozpoznawane są one przez tzw. sądy sąsiedztwa³¹, które wymierzają tzw. kary policyjne, w trybie uproszczonym, w składzie jednego sędziego zawodowego.³² Rozprawa jest publiczna. Zasadą jej jest kontrydiktoryjność. Uproszczenie polega m.in. na odstępstwach od zasady bezpośredniości – postępowanie dowodowe w znacznej mierze opiera się na dokumentach i oświadczeniu organu składającego wniosek o ukaranie, którym zazwyczaj jest policja. Można tu wskazać elementy zasady dowodów formalnych.³³ Przewidziana jest także możliwość dobrowolnego poddania się karze grzywny orzeczonej w nakazie karnym przez sędziego. Jeżeli ukarany nie uiszcza grzywny orzeczonej w tym trybie, traktuje się to jak sprzeciw od nakazu i sprawa kierowana jest na rozprawę. Prawo francuskie przewiduje również tryb mandatowy. W trybie tym uprawnienie do wymierzania grzywien posiadają niektórzy funkcjonariusze administracji. W przypadku odmowy uiszczenia mandatu przez ukaranego, sprawę rozpoznaje sąd.³⁴

Jeżeli sprawa toczyła się w trybie zwykłym, orzeczenie może zostać zaskarżone apelacją do sądu apelacyjnego. Prokurator ma prawo wniesienia apelacji

²⁷ Por. szczegółowo: P. Chrzczonowicz, *op. cit.*, s. 136–138.

²⁸ A. Marek, *Regulacje...*, s. 21.

²⁹ K. Poklewski-Kozieł, *op. cit.*, s. 23.

³⁰ *Ibidem*, s. 38.

³¹ P. Chrzczonowicz, *op. cit.*, s. 56.

³² Również w stosunku do nieletnich, którzy popełnili wykroczenie należące do klas I–IV, właściwe są sądy policyjne; jawność rozprawy podlega ograniczeniu. K. Poklewski-Kozieł, *op. cit.*, s. 39.

³³ Por. J. Skupiński, *op. cit.*, s. 55–56.

³⁴ A. Marek, *Prawo wykroczeń...*, s. 9; idem, *Regulacje...*, s. 21.

w każdej sprawie o wykroczenie, natomiast inne podmioty postępowania – tylko w sprawach o wykroczenie należące do jednej z dwóch najwyższych klas. W każdej sprawie o wykroczenie istnieje możliwość zaskarżenia orzeczenia sądu policyjnego do Sądu Najwyższego w trybie kasacji. W trybie tym może zostać zaskarżone również orzeczenie sądu apelacyjnego wydane w II instancji.³⁵

Austria

Różne są zasady odpowiedzialności za wykroczenia kryminalne i administracyjne. Odpowiedzialność za wykroczenia administracyjne nie wymaga w zasadzie przypisania winy. Inne zasady dotyczą odpowiedzialności za usiłowanie, podżeganie i pomocnictwo. Nie ma natomiast w zasadzie różnicy co do wysokości i rodzaju kar groźących za popełnienie wykroczeń obu rodzajów. W obu przypadkach przewidziana jest kara aresztu oraz grzywny. W myśl przepisów ustawy karnej kara aresztu za popełnienie wykroczenia nie powinna być dłuższa niż 6 miesięcy. Ustawa nie przewiduje górnej granicy grzywny. Występują natomiast różnice w zakresie możliwości orzeczenia innych kar. Wykroczenia kryminalne zagrożone są ponadto karami zasadniczymi – przepadku oraz utraty uprawnień.³⁶

Postępowanie w sprawach o wykroczenia kryminalne toczy się przed sądem pokoju, orzekającym jednoosobowo. Jest skargowe i kontradiktoryjne. Pomimo pewnych uproszczeń, ustawa nie wprowadza odstępstw od zasady bezpośredniości czy swobodnej oceny dowodów. Postępowanie może toczyć się w dwóch trybach – zwykłym lub nakazowym. W obu przypadkach od orzeczenia sądu przysługuje odwołanie – sprzeciw od nakazu, od wyroku – do sądu powiatowego. Sąd odwoławczy związany jest zasadą *reformationis in peius*. Może orzec co do meritum lub uchylić orzeczenie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania. Wydany wyrok jest prawomocny. Może być zaskarżony jedynie w drodze nadzwyczajnej przez Prokuratora Generalnego poprzez złożenie skargi z powodu nieważności.³⁷

Postępowanie w sprawach o wykroczenia administracyjne jest postępowaniem administracyjnym.³⁸ Prowadzone jest przez organy administracji ogólnej lub szczególnej – przede wszystkim policji.³⁹ Wszczyta się je z urzędu. Do jego wszczęcia nie jest potrzebna skarga w postaci wniosku o ukaranie, lecz doniesienie o popełnieniu wykroczenia, złożone przez inny organ lub funkcjonariusza

³⁵ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 56–57.

³⁶ *Ibidem*, s. 59–60.

³⁷ *Ibidem*, s. 60.

³⁸ A. Marek, *Prawo wykroczeń...*, s. 9–10.

³⁹ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 60.

organu orzekającego w sprawie.⁴⁰ Organy administracyjne kumulują kompetencje oskarżyciela i sądu; nie występuje tu w zasadzie instytucja oskarżyciela, chociaż istnieją pewne odstępstwa, np. w sprawach o wykroczenia ścigane z oskarżenia prywatnego.⁴¹ W postępowaniu administracyjnym może zostać przeprowadzone postępowanie dowodowe (gdy prowadzone jest dochodzenie lub na żądanie obwinionego).⁴² Postępowanie może toczyć się w trybie zwykłym lub nakazowym. Organ prowadzący postępowanie może je umorzyć lub wydać orzeczenie karne. Rozstrzygnięcia mogą być zaskarżane w administracyjnym trybie instancji. Kontrolę kasacyjną nad zgodnością z prawem decyzji organów administracyjnych sprawuje Trybunał Administracyjny.⁴³ Organy prowadzące postępowanie mogą wydawać także nakazy karne, w których można orzec karę grzywny lub aresztu w ograniczonym wymiarze. Od nakazu przysługuje sprzeciw powodujący rozpoznanie sprawy w trybie zwykłym, chyba że obwiniony podnosi zarzuty jedynie co do kary – wówczas sprzeciw traktowany jest jak odwołanie do sądu II instancji.⁴⁴

Funkcjonariusze policji i żandarmerii mogą prowadzić postępowanie przypominające postępowanie mandatowe. Mandatem karnym można orzec karę pieniężną. Zarówno w odniesieniu do nakazu, jak i mandatu ukaranemu przysługuje sprzeciw. Jego wniesienie powoduje utratę mocy prawnej nakazu lub mandatu, co otwiera drogę wszczęciu normalnego dochodzenia.⁴⁵

Należy zauważyć, że w sprawach nieuregulowanych przez przepisy karno-administracyjne stosuje się przepisy o postępowaniu administracyjnym.⁴⁶

Niemcy

Wykroczenia w prawie niemieckim dzielą się na wykroczenia i wykroczenia porządkowe. Wykroczenia – *Übertretungen* stanowią przestępstwa i zagrożone są karą aresztu do 6 tygodni lub grzywny. Zarówno podstawy, zasady odpowiedzialności, grożące kary, jak i poszczególne typy tych wykroczeń znajdują się w kodeksie karnym. Sprawy o te wykroczenia rozpoznają sądy powszechne według przepisów StPO (kodeksu postępowania karnego). Są to sądy najniższego szczebla, orzekające w składzie jednego sędziego. Ściganie następuje z urzędu (nie ma tu możliwości wniesienia oskarżenia prywatnego), ale obowiązuje zasada oportunistycznego ścigania. Przewidziane są dwa tryby postępowania: zwykły i nakazowy

⁴⁰ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 60.

⁴¹ *Ibidem*, s. 60.

⁴² A. Marek, *Regulacje...*, s. 23.

⁴³ Idem, *Prawo wykroczeń...*, s. 9–10.

⁴⁴ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 60.

⁴⁵ A. Marek, *Regulacje...*, s. 22–23.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 23.

(gdy wnosi o to odpowiedni organ). Od nakazu może zostać wniesiony sprzeciw, co skutkuje skierowaniem sprawy do rozpoznania w trybie zwykłym. Od wyroków zapadłych w sprawach o wykroczenia odwołanie przysługuje tylko wówczas, gdy została orzeczona kara pozbawienia wolności. Od wyroku uniewinniającego lub skazującego na karę grzywny można wnieść rewizję (odpowiednik kasacji) do wyższego sądu krajowego. W postępowaniu apelacyjnym i kasacyjnym obowiązuje zakaz *reformationis in peius*.⁴⁷

Sprawy o wykroczenia mogą być na mocy ustaw szczególnych rozpoznawane przez organy administracyjne, głównie policję, pod warunkiem że obwiniony nie zaprotestuje. W każdym stadium postępowania obwiniony może żądać rozpoznania sprawy przez sąd, jednakże jeżeli nastąpi to już po wydaniu orzeczenia przez organ administracji, żądanie owo traktowane jest jak środek zaskarżenia.⁴⁸

W latach 50. i 60. XX w. w prawie niemieckim pojawiła się nowa kategoria wykroczeń, tzw. wykroczenia porządkowe.⁴⁹ Ze względu na to, opisany wyżej model bywa określany mianem klasycznego modelu niemieckiego.⁵⁰ Wykroczenia porządkowe stanowią czyny zarzucalne, godzące w porządek prawny; w znakomitej większości stanowią naruszenie przepisów związanych z bezpieczeństwem w ruchu, porządkiem w miejscu publicznym, a także naruszenie innych przepisów, o ile nie wywołały poważniejszej szkody lub naruszenia istotnych dóbr.⁵¹ Podstawową karą przewidzianą za wykroczenia jest grzywna kwotowa. Prawo niemieckie nie przewiduje kary polegającej na pozbawieniu wolności jako samoistnej kary za wykroczenie porządkowe. Możliwe jest jedynie zastosowanie tzw. aresztu w celu przymuszenia w wypadku zawinionego od uchylenia się ukaranego od zapłaty grzywny. Areszt ten uznawany jest za środek przymusu i może trwać do 6 tygodni.⁵²

Orzekanie w sprawach o wykroczenia leży w gestii organów administracji, chyba że przepis stanowi inaczej (sąd jest np. właściwy, gdy wykroczenie pozostaje w związku z przestępstwem). Przed wydaniem orzeczenia, organ administracji prowadzi postępowanie wyjaśniające. Ukarany może złożyć sprzeciw w ciągu 2 tygodni od otrzymania postanowienia o ukaraniu. Organ może uwzględnić sprzeciw lub w razie odmiennej decyzji przekazać sprawę prokuratorowi, który postępowanie umarza lub kieruje sprawę do sądu.⁵³

⁴⁷ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 63–64.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 64.

⁴⁹ W. Radecki [w:] M. Bojarski, W. Radecki, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 6.

⁵⁰ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 65.

⁵¹ A. Marek, *Regulacje...*, s. 24.

⁵² *Ibidem*, s. 24.

⁵³ *Ibidem*, s. 24–25.

Przed sądem postępowanie toczy się w trybie nakazowym – w formie rozprawy lub na podstawie pisemnych oświadczeń i dowodów. Może być znacznie uproszczone. Ponieważ w momencie skierowania sprawy do sądu rozstrzygnięcie organu administracji traci moc, sąd może wydać wyrok odbiegający w treści od decyzji organu administracji. W zależności od wysokości orzeczonej kary ukaranemu przysługuje prawo do zaskarżenia wyroku – bezwarunkowe lub uzależnione od decyzji sądu.⁵⁴ Sąd związany jest zakazem *reformationis in peius*, jego orzeczenie jest ostateczne.⁵⁵

Ważnym składnikiem postępowania w sprawach o wykroczenia jest postępowanie mandatowe prowadzone przez policję oraz upoważnione służby publiczne. W tym trybie może zostać nałożony mandat pieniężny lub upomnienie. Decyzja o nałożeniu mandatu jest prawomocna, gdy ukarany zgadza się uiścić mandat w czasie maksymalnie do jednego tygodnia. Jeżeli nie wyraża zgody, organ nakładający mandat zwraca się do właściwego organu administracyjnego o wszczęcie postępowania.⁵⁶

Włochy

Włoski kodeks karny dzieli przestępstwa na występki i wykroczenia.⁵⁷ Poział ten ma charakter formalny, kryterium stanowi zagrożenie karą.⁵⁸ Wykroczenie może zostać popełnione i umyślnie, i nieumyślnie (art. 42 w.k.k.). Wykroczenia zagrożone są karą aresztu od 5 dni do lat 3 – art. 25 w.k.k. oraz karą pieniężną – art. 26 w.k.k.⁵⁹ Oprócz tego istnieje wiele kar dodatkowych, zastępczych (ograniczenie wolności, pozbawienie praw, przepadek).⁶⁰ W sprawach o wykroczenia w I instancji orzeka organ sądowy – pretor. Łączy funkcje prokuratora i sędziego. Może on po powzięciu informacji o popełnieniu przestępstwa wszcząć dochodzenie, osądzić sprawę w trybie doraźnym lub wystawić nakaz karny. Postępowanie doraźne dopuszczalne jest w stosunku do sprawcy schwytanego przez policję na gorącym uczynku i doprowadzonego tego samego lub następnego dnia do pretora, lub wobec aresztowanego na podstawie postanowienia sądu. W trybie doraźnym pretor może zwolnić zatrzymanego, zarządzić areszt, zarzą-

⁵⁴ A. Marek, *Regulacje...*, s. 25.

⁵⁵ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 66.

⁵⁶ A. Marek, *Regulacje...*, s. 25.

⁵⁷ Sam włoski kodeks karny nie zna kategorii zbrodni, chociaż kategoria ta pojawia się w ogóle we włoskim prawie. Por. szerzej M. Filar [w:] A. Adamski, J. Bojarski, P. Chrzczonowicz, M. Filar, P. Girdwoń, *Prawo karne i wymiar sprawiedliwości państw Unii Europejskiej*, Toruń 2007, s. 175.

⁵⁸ M. Filar [w:] A. Adamski i in., *Prawo karne...*, s. 175.

⁵⁹ Por. *ibidem*, s. 183–184.

⁶⁰ A. Marek, *Regulacje prawne dotyczące drobnych czynów karalnych (wykroczeń) w państwach Europy Zachodniej i Stanach Zjednoczonych Ameryki*, „Zagadnienia Wykroczeń” 1988, nr 6, s. 19–20.

dzić wolność tymczasową (kontrolowaną) lub wydać wyrok karny na podstawie tzw. dochodzenia w trakcie rozprawy. Wyrok może zostać zaskarżony do sądu apelacyjnego.⁶¹ Jeżeli okoliczności popełnienia czynu nie budzą wątpliwości, a orzeczona zań byłaby kara pieniężna, może zostać wydany nakaz karny. Nie prowadzi się wówczas dochodzenia, a nakaz doręcza się ukaranemu. Może on zaskarżyć nakaz w ciągu 5 dni, wówczas traci on moc, a sprawa zostaje rozpoznana na rozprawie przez pretora. Bierze w niej udział obrońca oskarżonego, a także – jeżeli pretor go wyznaczy – rzecznik interesu publicznego, którym może być np. burmistrz czy sekretarz gminy. Wyrok podlega zaskarżeniu.⁶² Policja i organy administracji mogą prowadzić swego rodzaju postępowanie mandatowe, jeżeli czyn narusza przepisy administracyjno-porządkowe. W postępowaniu tym organy te mogą orzekać niewysokie kary pieniężne. Od ich orzeczeń przysługuje odwołanie do pretora.⁶³

Za wykroczenia przewidziane są następujące kary: areszt (5 dni do 3 lat) i kara pieniężna. Kara aresztu może trwać dłużej – do 5 lat w przypadku zbiegu okoliczności obciążających, a nawet do 6 lat przy zbiegu wykroczeń. Kara pieniężna wymierzana jest w wysokości od 2 do 1032 euro, z możliwością podwyższenia górnej granicy w przypadkach wskazanych w ustawie.⁶⁴ Wykonanie kary aresztu do lat 2 może zostać warunkowo zawieszona na okres do lat 2.⁶⁵

Ponadto za wykroczenia mogą zostać orzeczone następujące kary dodatkowe: zawieszenie uprawnień do wykonywania zawodu lub działalności oraz zakaz reprezentowania osób prawnych i przedsiębiorstw, a także opublikowanie wyroku skazującego.⁶⁶

Organami właściwymi do orzekania w sprawach o wykroczenia są organy administracyjne, ale od ich orzeczeń przysługuje odwołanie do sądu.⁶⁷ Włoska procedura karna zna szereg postępowań uproszczonych – tzw. negocjacje w sprawie wyroku, postępowanie nakazowe.⁶⁸

Szwecja

Jeżeli chodzi o Szwecję, należy stwierdzić, że tu prawo karne nie dzieli przestępstw ze względu na ich wagę. Wszystkie czyny zabronione to przestępstwa,

⁶¹ A. Marek, *Regulacje...*, s. 20.

⁶² *Ibidem*, s. 20.

⁶³ *Lac. cit.*

⁶⁴ Por. M. Filar [w:] A. Adamski i in., *Prawo karne...*, s. 184.

⁶⁵ Szerzej: *ibidem*, s. 190.

⁶⁶ M. Filar [w:] S. Frankowski (red.), *Prawo karne niektórych państw Europy Zachodniej*, Warszawa 1982, s. 93–95. Por. M. Filar [w:] A. Adamski i in., *Prawo karne...*, s. 185.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 200.

⁶⁸ Por. *ibidem*, s. 201.

także wykroczenia, które nie są w żaden sposób wyodrębnione, chociaż zwykle uregulowane są w ustawach odrębnych.⁶⁹ Najczęściej mają one charakter karno-administracyjny; dotyczą ruchu drogowego, ceł, podatków. A. Marek wskazuje na to, że nie zawsze regulacje te precyzyjnie określają znamiona czynów zabronionych, jednakże niewątpliwie dobrze służą przyjętemu w Szwecji modelowi *welfare state*.⁷⁰ Prawo szwedzkie przewiduje w stosunku do czynów odpowiadających polskim wykroczeniom dwa odrębne rodzaje postępowania – postępowanie nakazowe i orzeczenie zryczałtowanych kar porządkowych jako grzywny. S. Frankowski podaje je jako przykład depenalizacji.⁷¹ Nakaz zawiera przypisanie sprawcy czynu i wskazuje wysokość proponowanej grzywny. Wystawiany jest przez prokuratora. Sprawca może wyrazić zgodę na takie załatwienie sprawy (nakaz nabiera wówczas mocy zrównanej z orzeczeniem sądu) lub zgłosić sprzeciw (wówczas prokurator kieruje sprawę do sądu z aktem oskarżenia). Procedura ta jest przewidziana w § 48 szwedzkiego kodeksu karnego wyłącznie dla tych spraw, w których sprawcy zarzuca się popełnienie przestępstwa zagrożonego tylko karą grzywny. Wyjątkowo, jeżeli przepis tak stanowi, nakaz może być wystawiony, gdy czyn zagrożony jest karą grzywny lub pozbawienia wolności do 6 miesięcy.⁷²

Szwedzki kodeks karny ma cztery rodzaje grzywny – kwotową, w stawkach dziennych, mandatową oraz grzywnę orzeczaną jako kara porządkowa w postaci ryczałtu.⁷³ Grzywna kwotowa, mandatowa oraz w postaci kary porządkowej może zostać orzeczona w przypadku naruszenia niektórych reguł o charakterze porządkowym, związanych z ruchem drogowym czy komunikacją, np. dotyczących parkowania, przejazdu publicznym środkiem lokomocji bez ważnego biletu. Ciekawostką jest, że karę taką można wymierzyć również w przypadku niewłaściwego wypełnienia formularzy podatkowych.⁷⁴ Grzywnę mandatową lub zryczałtowaną może nałożyć policja – zwykła lub drogowa.⁷⁵

Należy również pamiętać, że w Szwecji stosuje się zasadę oportunistycznego ścigania. Oznacza to, że w praktyce organy policyjne i prokuratorskie mogą odstąpić od wszczęcia postępowania w sprawach o drobne przestępstwa, jeżeli nie stoi temu na przeszkodzie wzgląd na społeczne oddziaływanie prawa.⁷⁶ Jak trafnie wskazuje A. Marek, rozwiązanie przyjęte w Szwecji jest funkcjonalne; pozwala

⁶⁹ S. Frankowski [w:] S. Frankowski (red.), *Prawo karne...*, s. 336–337.

⁷⁰ A. Marek, *Regulacje...*, s. 19.

⁷¹ S. Frankowski, *op. cit.*, s. 343.

⁷² *Ibidem*, s. 343.

⁷³ *Ibidem*, s. 358.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 343.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 362.

⁷⁶ *Ibidem*, s. 364.

na szybkie rozpoznawanie drobnych spraw, przy zachowaniu gwarancji dla obwionego (możliwość rozpoznania sprawy przez sąd).⁷⁷

Belgia

Belgijski kodeks karny również dzieli przestępstwa na zbrodnie, występki i wykroczenia. Wykroczeniami są te przestępstwa, za których popełnienie grozi kara policyjna. Belgijski kodeks karny przewiduje także możliwość „utworzenia” wykroczenia na etapie wymiaru kary. Owa kontrawencjonalizacja następuje w wyniku zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary w stosunku do sprawcy występkę w postępowaniu jurysdykcyjnym lub przygotowawczym.⁷⁸ Odrębności w zakresie odpowiedzialności za wykroczenia istnieją w odniesieniu do usiłowania – jest bezkarne, chyba że wyjątkowo przepis stanowi inaczej.⁷⁹ Również uczestnictwo w popełnieniu wykroczenia jest bezkarne.⁸⁰ Za popełnienie wykroczenia grożą kary policyjne – aresztu i grzywny. Mogą również znaleźć tu zastosowanie kary dodatkowe, np. grzywny kumulatywnej, przepadku i inne. Kara aresztu za wykroczenie wynosi od 1 do 7 dni – art. 28 b.k.k. lub w przypadku recydywy 9–12 dni – art. 562, 564 b.k.k. Wykonanie kary grzywny może zostać warunkowo zawieszona. Jeżeli skazany nie uiści grzywny w terminie, sąd określa zastępczą karę aresztu od 1 do 3 dni.⁸¹ Kara dodatkowa przepadku w razie skazania za wykroczenie ma charakter fakultatywny. W myśl art. 42 b.k.k. dotyczy ona narzędzi przestępstwa, przedmiotów przestępstwa, jeżeli stanowiły własność sprawcy, lub owoców przestępstwa.⁸²

W części szczególnej belgijskiego kodeksu karnego, w rozdziale IX zebrane są wykroczenia i grożące zań sankcje. Podzielone są one na cztery klasy w zależności od ich wagi. Za popełnienie wykroczenia zaliczonego do klas I–III grozi kara grzywny. Jednakże w wypadku recydywy grozi za nie kara aresztu od 1 do 3 dni, a nawet do 7 dni (art. 551 i n. b.k.k.). Za popełnienie wykroczenia należącego do IV klasy grozi kara grzywny lub aresztu do 7 dni, a w wypadku recydywy – do 12 dni (art. 563 i 564 b.k.k.).⁸³

Pewne odrębności obecne są również na gruncie procesowym (uproszczenie procedury, właściwość sądów, podstawy stosowania aresztu tymczasowego).⁸⁴ Prawo belgijskie zna oportunizm ścigania. W jego ramach prokurator

⁷⁷ A. Marek, *Regulacje...*, s. 19.

⁷⁸ A. Wąsek, *Wprowadzenie do belgijskiego prawa karnego*, Lublin 1994, s. 29–30.

⁷⁹ *Ibidem*, s. 43.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 48.

⁸¹ *Ibidem*, 79–85.

⁸² *Ibidem*, s. 85.

⁸³ *Ibidem*, s. 105.

⁸⁴ *Ibidem*, s. 29.

może w drobniejszych sprawach (o czyny zagrożone karą grzywny lub pozbawienia wolności do lat 5), jeżeli nie przewiduje wnioskowania o wymierzenie kary pozbawienia wolności, zaproponować podejrzanemu, który naprawił wyrządzoną szkodę, aby zapłacił określoną sumę na rachunek Skarbu Państwa. Kwota ta nie może przekraczać górnej granicy grzywny przewidzianej za dane przestępstwo. Jeżeli podejrzany wykona propozycję prokuratora w określonym terminie, skarga wygasa, a postępowanie zostaje umorzone.⁸⁵ Do sprawcy wykroczenia może mieć zastosowanie instytucja warunkowego zawieszenia wydania wyroku.⁸⁶

Estonia

W estońskim kodeksie karnym z 2001 r.⁸⁷ ujęte są również wykroczenia. Paragraf 3 pkt 2 e.k.k. dzieli czyny zabronione na przestępstwa i wykroczenia. Przestępstwami są czyny zabronione przez kodeks karny pod groźbą kary zasadniczej – pieniężnej lub pozbawienia wolności – w przypadku sprawcy będącego osobą fizyczną albo karą pieniężną lub rozwiązaniem w przypadku osoby prawnej (pkt 3 § 3). Natomiast wykroczenia są to czyny zabronione przez kodeks karny lub inny akt, za który grozi kara grzywny lub detencja (poddanie próbie) – § 3 pkt 4. Przepis § 3 przewiduje jednoczynowy zbieg przestępstwa z wykroczeniem. Jeżeli czyn sprawcy wypełnia jednocześnie znamiona przestępstwa i wykroczenia, sprawca powinien ponieść karę tylko za przestępstwo. Jeżeli za przestępstwo nie jest przewidziana kara, czyn sprawcy podlega karze za wykroczenie.

Kodeks estoński w § 15 dotyczącym strony podmiotowej stanowi, że wykroczenie może być popełnione zarówno umyślnie, jak i nieumyślnie. W odniesieniu do przestępstw zasadą jest umyślność. Przestępstwo może być popełnione nieumyślnie, jeśli kodeks to przewiduje. Za umyślne uznaje się również przestępstwo, w którym znamiona czynu mają być wypełnione umyślnie, zaś nieumyślnością objęte są poważne następstwa czynu. Wykroczenie może być popełnione tylko przez działanie. Za wykroczenie grożą następujące kary zasadnicze: grzywna (§ 47) oraz dozór (§ 48).

Za wykroczenie sąd lub specjalny organ może orzec grzywnę w wysokości od 3 do 300 stawek. Stawka stanowi kwotę bazową grzywny i wynosi 60 koron.⁸⁸ Jeżeli wykroczenie popełnia osoba prawna, grozi jej grzywna w wysokości od 500 koron do 500 000 koron. Dozór może zostać orzeczony w wymiarze do 30 dni, ponadto wobec sprawcy mogą zostać orzeczone kary dodatkowe. W myśl § 50 może on zostać pozbawiony uprawnień do prowadzenia pojazdów. Kara ta może

⁸⁵ A. Wąsek, *op. cit.*, s. 74–75.

⁸⁶ *Ibidem*, s. 91–92.

⁸⁷ RT I 2001, 61, 364; t.j. RT I 2002, 86, 504, kodeks wszedł w życie 1 września 2002 r.

⁸⁸ Od 1 stycznia 2011 r. Estonia dołączyła do strefy euro. Niestety, autorce nie udało się ustalić, jaką wysokość grzywny w euro przewiduje estoński kodeks karny obecnie.

zostać orzeczona za czyn zabroniony związany z naruszeniem bezpieczeństwa w ruchu lub zasad prowadzenia pojazdu silnikowego, statku powietrznego, wodnego, tramwaju lub taboru kolejowego. Jeżeli czyn stanowi przestępstwo, pozbawienie uprawnień może nastąpić na okres do lat 3, a gdy czyn stanowi wykroczenie, pozbawienie może nastąpić na okres do 1 roku. Kary tej nie można wymierzyć osobie, która używa pojazdu silnikowego z powodu niepełnosprawności, chyba że prowadziła pojazd w stanie intoksykacji.

Zbieg przepisów ustawy i zbieg przestępstw reguluje § 63 e.k.k. W przypadku popełnienia czynu wypełniającego znamiona kilku przepisów ustawy sprawcy wymierza się jedną karę na podstawie najsurowszego przepisu. W razie popełnienia kilku przestępstw, w stosunku do których nie zapadł jeszcze wyrok, wymierza się karę za każde z tych przestępstw, a następnie karę łączną, a w przypadku wykroczeń karę wymierza się oddzielnie za każde z nich.

Przedawnienie karalności wykroczenia następuje po upływie 2 lat pomiędzy popełnieniem czynu a uprawomocnieniem się orzeczenia. Kodeks przewiduje sytuacje spoczywania biegu przedawnienia, jednakże w przypadku wykroczenia okres ten nie może przekraczać trzech lat od popełnienia czynu. Przedawnienie wykonania orzeczenia następuje w przypadku wykroczeń po upływie 18 miesięcy od momentu uprawomocnienia się orzeczenia (§ 82).

Estoński kodeks karny w rozdziale VII, zatytułowanym *Inne sankcje*, przewiduje m.in. konfiskatę – przedmiotów użytych do popełnienia przestępstwa, jeżeli stanowią własność sprawcy; przedmiotów lub substancji będących bezpośrednim przedmiotem umyślnego przestępstwa lub służących do popełnienia przestępstwa, jeżeli należą do sprawcy. Konfiskacie podlegają również przedmioty lub substancje posiadane bez wymaganego zezwolenia. Odnośne regulacje (pkt. 1, 2 i 4 § 83) mają zastosowanie również w przypadku ukarania za wykroczenie przez specjalny organ przewidziany prawem.⁸⁹

Malta

Kodeks karny Malty z 1854 r. dzieli czyny zabronione na przestępstwa i wykroczenia (art. 7 pkt 2 m.k.k.). Za wykroczenia przewidziana jest kara dozoru, grzywna lub upomnienie. W przypadku zbiegu wykroczeń kara wymierzana jest za każde z nich, natomiast w przypadku zbiegu przestępstwa z wykroczeniem wymierza się karę za przestępstwo. Przepadek narzędzi lub przedmiotów pochodzących z wykroczenia może zostać orzeczony tylko wtedy, gdy przepis tak stanowi (art. 23 pkt 2 m.k.k.). Maltański kodeks karny w art. 24 wprowadza rodzaj

---

⁸⁹ Estoński kodeks karny przewiduje następujące wykroczenia: § 1821 – sprzedaż alkoholu małoletnim lub zakup alkoholu dla małoletniego; § 224 – handel pirackimi kopiami; § 258 – nielegalne przekroczenie granicy lub granicy tymczasowej.

sprawstwa kierowniczego w odniesieniu do wykroczeń. Jeżeli sprawcą wykroczenia jest osoba pod nadzorem, kontrolą lub kierownictwem innej osoby, karze podlega nie tylko osoba wykonująca wykroczenie, ale także ta druga osoba. Jeżeli wykroczenie godzi w przepisy, których przestrzegania ta druga osoba zobowiązana była wymagać i jeżeli można było zapobiec popełnieniu wykroczenia poprzez dołożenie należytej staranności, kara wobec tej drugiej osoby podlega zaostreniu. Nietletni, który po ukończeniu 9 lat, a przed ukończeniem 14, popełnia czyn wypełniający znamiona wykroczenia, może zostać pod pewnymi warunkami ukarany (art. 36). Usiłowanie wykroczenia nie podlega karze, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 41 pkt. 2 m.k.k.). Kodeks przewiduje także rodzaj recydywy – jeżeli sprawca w okresie 3 miesięcy od ukarania za wykroczenie popełni ponownie wykroczenie, może zostać poddany pod dozór na okres nie dłuższy niż 2 miesiące, ukarany grzywną lub karą pozbawienia wolności na okres nie dłuższy niż 1 miesiąc (art. 53).

Anglia i Walia

Prawo anglosaskie i amerykańskie nie zna formalnego wyodrębnienia wykroczeń.⁹⁰ W prawie Anglii i Walii pewną podstawę do ich wyodrębnienia stanowią regulacje procesowe, które przewidują uproszczoną procedurę dla rozpoznawania tzw. drobnych przestępstw (*petty offences*) przez sądy najniższego szczebla – sądy pokoju tzw. małej sesji⁹¹ lub magistrackie.⁹² Rozpoznają one sprawy bez udziału ławy przysięgłych, kolegialnie, w składzie od 2 do 5 sędziów pokoju, którzy nie są sędziami zawodowymi; wyjątkowo także w składzie jednoosobowym. W składzie jednoosobowym orzekają zawodowi sędziowie pokoju. Postępowanie wszczyna się nie na podstawie aktu oskarżenia, a na podstawie skargi. Ma ono charakter kontradyktoryjny. Jest jawne. Wobec sprawcy może zostać orzeczona kara więzienia, grzywny, a także środki zabezpieczające i wychowawcze stosowane obok kary lub samoistnie.⁹³ Najsurowszą karą pozbawienia wolności, jaką mogą orzec sądy pokoju, jest kara 6 miesięcy pozbawienia wolności. Wyrok może zapaść tylko na rozprawie. Od tego wyroku przysługuje prawo odwołania się do Sądu Korony. Ponieważ rozpoznaje on sprawę od nowa, nie jest związany zakazem *reformationis in peius*. Wyrok ten może być zaskarżony do Sądu Najwyższego.⁹⁴

Jeżeli w sprawie rozpoznawanej przez Sąd Pokoju zachodzi możliwość orzeczenia kary surowszej niż 3 miesiące, sprawę na żądanie oskarżonego lub oskarży-

⁹⁰ S. Frankowski, *op.cit.*, s. 283–284; J. Skupiński, *op. cit.*, s. 66–67.

⁹¹ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 68–69.

⁹² A. Marek, *Prawo wykroczeń...*, s. 9.

⁹³ J. Skupiński, *op. cit.*, s. 69.

⁹⁴ *Ibidem*, s. 69–70.

ciela rozpoznaje Sąd Królewski. Sąd pokoju ma do dyspozycji następujące środki karne: grzywnę, warunkowe zwolnienie, dozór kuratora, zawieszenie wyroku, pracę na rzecz społeczeństwa, restytucję (naprawienie szkody), przepadek, pozbawienie uprawnień do kierowania pojazdem.⁹⁵ Policja, a także inne uprawnione organy mogą stosować kary pieniężne w postaci nakazów płatniczych, będących rodzajem postępowania mandatowego. Sprawca może nie godzić się na takie rozwiązanie; sprawa kierowana jest wówczas do sądu. Policja, a także organy administracyjne korzystają z przysługującego im uprawnienia do udzielenia ostrzeżenia lub zwrócenia się do sprawcy z żądaniem przywrócenia stanu zgodnego z prawem, nakazaniem powstrzymania się od popełniania podobnych czynów.⁹⁶

Do tej kategorii drobnych przestępstw należą przestępstwa drogowe, drobne przestępstwa przeciwko mieniu, naruszenia porządkowe (odpowiedniki wykroczeń).⁹⁷

Podobnie jest w USA. Wykroczenia należą do grupy występków, choć nie są formalnie wyodrębnione. Kary za nie m.in. w postaci grzywny, aresztu (do 6 miesięcy), naprawienia szkody, pracy na cele społeczeństwa są orzekane przez sądy niższego rzędu. Organ administracyjny jednakże może prowadzić postępowanie mandatowe. Do ich kompetencji należy również orzekanie w sprawach o charakterze administracyjno-porządkowym – nakazu płatniczego, a także pozbawienia praw. Środki te nie stanowią kar w rozumieniu prawa karnego. Od orzeczeń tych organów przysługuje odwołanie do sądu. Jak trafnie zauważa A. Marek, niektóre środki pozostające w gestii organów administracyjnych są bardzo drastyczne, a podstawy do ich stosowania określone nieostro.⁹⁸

Rosja

Rosja posiada oddzielny akt prawny regulujący kwestię odpowiedzialności za wykroczenia (administracyjne naruszenia prawa) z 2001 r. Zawiera on zarówno przepisy o charakterze materialnym, jak i procesowym.

Naruszenie administracyjne może popełnić zarówno osoba fizyczna, jak i podmiot zbiorowy. Odpowiedzialność za administracyjne naruszenie prawa opiera się na winie. Ponoś odpowiedzialność zarówno za a.n.p. umyślne, jak i nieumyślne (art. 2.2.). Odpowiedzialność może ponieść sprawca, który ukończył 16 lat w czasie czynu, wyjątkowo sprawca w wieku pomiędzy 16. a 18. rokiem życia może zostać zwolniony z odpowiedzialności (art. 2.3.). Rosyjski odpowiednik polskiego kodeksu wykroczeń przewiduje okoliczności wyłączające bezprawność

⁹⁵ A. Marek, *Regulacje...*, s. 17.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 18.

⁹⁷ S. Frankowski, *op. cit.*, s. 284; J. Skupiński, *op. cit.*, s. 68.

⁹⁸ A. Marek, *Regulacje...*, s. 18.

czynu czy ukaranie sprawcy – stan konieczności (art. 2.7.), niepoczytalność (2.8.), małe znaczenie czynu (art. 2.9.). Kodeks ten przewiduje w art. 3.2. kary administracyjne. Zasadniczymi karami są: ostrzeżenie, grzywna administracyjna, pozbawienie specjalnego prawa przyznanego osobie fizycznej, areszt administracyjny, a dyskwalifikacja i administracyjne zawieszenie działalności mogą być wymierzone tylko jako zasadnicze kary administracyjne (art. 3.3. ust. 1). Przepadek narzędzia lub przedmiotu wykroczenia, a także administracyjne wydalenie z Federacji Rosyjskiej cudzoziemca lub bezpaństwowca, mogą występować i być wymierzone jako zasadnicza, jak też dodatkowa kara administracyjna (art. 3.3. ust. 2). Ostrzeżenie, administracyjna kara pieniężna oraz przepadek mają zastosowanie również do podmiotów zbiorowych.

Ostrzeżenie ma formę pisemną (art. 3.4.). Karę pieniężną wymierza się w wysokości określonej przez art. 3.4. Obecnie jest ona określona dla obywateli w rozmiarze nieprzekraczającym pięć tysięcy rubli, dla urzędników – pięćdziesiąt tysięcy rubli, a dla podmiotów prawnych – milion rubli (ustalona została ustawą federalną z 28.12.2010 N 411-Φ3). Pozbawienie specjalnego prawa nie może trwać krócej niż miesiąc, a dłużej niż 3 lata (art. 3.8. ust. 2), ustalone ustawą federalną z 24.07.2007 N 210-Φ3). Przepis art. 3.8. wyłącza możliwość orzeczenia tej kary w postaci zakazu prowadzenia pojazdów wobec osób, które zmuszone są do posługiwania się pojazdem ze względu na niepełnosprawność, zaś w postaci zakazu polowań – wobec osób, dla których polowanie jest podstawowym sposobem uzyskiwania pożywienia.

Kara aresztu administracyjnego ma charakter wyjątkowy. Może trwać do 15 dni, wyjątkowo nie może przekraczać 30, jeżeli doszło do zagrożenia bezpieczeństwa państwa lub naruszenia procedur antyterrorystycznych. Areszt orzekany jest przez sąd. Nie może zostać zastosowany w stosunku do kobiet w ciąży, kobiet posiadających dzieci poniżej lat 14, małoletnich poniżej lat 18 oraz niepełnosprawnych grupy I i II. Do grupy podmiotów, wobec których nie można orzec aresztu, należą również żołnierze, obywatele przeznaczeni do szkolenia wojskowego, a także posiadający specjalne tytuły pracownicy organów spraw wewnętrznych, organów i instytucji systemu karno-wykonawczego, państwowej służby pożarnej, organów kontroli obrotu środkami narkotycznymi i substancjami psychotropowymi oraz organów celnych (art. 3.9. ust. 2 według ustawy federalnej z 04.12.2006 N 203-Φ3).

Interesująca jest kara dyskwalifikacji. Polega ona na tym, że człowiek, wobec którego zostaje orzeczona kara, nie może pełnić pewnych funkcji w organach wykonawczych administracji lub wchodzić w skład pewnych organów zarządzających. Kara ta może zostać orzeczona przez sąd na okres od 6 miesięcy do 3 lat.

Karalność wykroczeń przedawnia się po 2 miesiącach od momentu popełnienia czynu (z wyjątkami, o których mowa w art. 4.5.). Przedawnienie wykonania kary administracyjnej następuje po upływie roku od jej orzeczenia.

Sprawy o wykroczenia rozpoznawane są przez sędziów (pokoju), komisje do spraw nieletnich oraz specjalnie powołane do tego celu organy i instytucje (art. 22.1.). Do orzekania w sprawach o poszczególne typy wykroczeń uprawnione są różne wyspecjalizowane organy (art. 23.5.–23.63.).

Nadzór nad prowadzeniem postępowań w sprawach o wykroczenia (z wyjątkiem prowadzonych przez sąd) sprawuje Prokurator Generalny Federacji Rosyjskiej lub wyznaczeni przez niego prokuratorzy.

Od orzeczeń w sprawach o wykroczenia przysługuje odwołanie do odpowiedniego sądu lub organu nadrzędnego (art. 30.1.). W wyniku odwołania mogą zostać podjęte następujące decyzje: pozostawienie odwołania bez rozpoznania, zmiana orzeczenia (jeśli nie powoduje to zaostrzenia orzeczonej kary), uchylenie orzeczenia i umorzenie postępowania, uchylenie orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania (art. 30.7.). Szczególne uprawnienia odwoławcze (sprzeciw) ma prokurator (art. 30.10.).

Ukraina

Również Ukraina posiada odrębny akt prawny dotyczący wykroczeń z 1984 r. – kodeks o administracyjnym naruszeniu prawa.⁹⁹ Zawiera on przepisy o charakterze materialnym, procesowym oraz wykonawczym.

Wykroczeniem jest czyn bezprawny, zawiniony (umyślny lub nieumyślny), polegający na działaniu lub zaniechaniu, naruszający porządek publiczny, godzący w mienie, prawa innych osób (art. 9). Wykroczenie popełnione jest umyślnie, gdy sprawca ma świadomość bezprawności swego czynu, przewiduje jego szkodliwe konsekwencje i chce tego lub świadomie dopuszcza do jego nastąpienia. Odpowiedzialności za wykroczenie podlega sprawca, który w czasie popełnienia czynu ukończył lat 16. Artykuł 24 przewiduje następujące kary za wykroczenie: ostrzeżenie, grzywnę, przepadek narzędzi lub przedmiotu, pozbawienie pewnych praw (zakaz prowadzenia pojazdów, zakaz polowań), pracę poprawczą, areszt administracyjny (art. 24).

WNIOSKI

1. Chociaż zasadniczo możemy wyróżnić trzy podstawowe modele teoretyczne, wydaje się, iż w ostatnich latach ujęcie odpowiedzialności za wykroczenia

⁹⁹ Відомості Верховної Ради Української РСР (BBP) 1984, додаток до N 51, ст. 1122.

uległo w krajach europejskich pewnemu ujednoczeniu, a w każdym razie upodobnieniu. Można wyodrębnić tutaj kilka tendencji wskazanych poniżej.

2. Wykroczenia to nie „miniprzestępstwa”, a naruszenia o charakterze porządkowym. Grozi za nie przede wszystkim kara pieniężna (grzywna), a także areszt oraz różnego rodzaju kary dodatkowe. Katalog tych ostatnich jest znacznie bardziej rozbudowany niż w Polsce. Na uwagę zasługują w szczególności kary/ środki związane z podnoszeniem świadomości społecznej (prawa), obywatelskiej oraz szerszy katalog zakazów.

3. Następuje preferencja przekazywania kompetencji do orzekania w sprawach o wykroczenia organom administracji, głównie policji, przy jednoczesnym zapewnianiu lub zwiększaniu gwarancji procesowych (kontrola sądowa, możliwość przekazania sprawy sądowi do rozpoznania).

4. Należy pamiętać, że w krajach Europy Zachodniej społeczeństwo ma inną niż w Polsce postawę wobec władzy wykonawczej, administracji, policji. Organy te, pomimo oczywiście pewnych zastrzeżeń co do ich funkcjonowania, cieszą się większym zaufaniem społecznym. Uwarunkowane jest to zjawisko historycznie i obyczajowo. W związku z tym przekazywanie kompetencji organom pozasądowym (zwłaszcza policji) mogłoby nie zostać pozytywnie odebrane przez opinię publiczną, tym bardziej że w pewnym sensie stanowiłoby powrót do rozwiązań kojarzonych negatywnie z racji polityczno-historycznych (czasy PRL-u). Rozwiązanie takie sprawdza się w Europie Zachodniej z powodów wskazanych w punkcie 3.

5. System polskiego prawa od wielu lat wyłącza wykroczenia z grupy przestępstw. Przejście na powszechny w Europie trójpodział przestępstw ma niewątpliwie zalety, ale i wady. Do zalet należy z pewnością uporządkowanie wykroczeń – część powinna stać się przestępstwami (winny zniknąć tzw. przestępstwa przepołowione), a część wykroczeniami „administracyjnymi” o charakterze porządkowym. Wadą jest konieczność całkowitej zmiany struktury prawa karnego oraz rozbudowanie kodeksu karnego. Nie można również zapominać o tym, że włączenie wykroczeń do kategorii przestępstw pociągnie za sobą konieczność wykazywania ich w statystykach przestępczości. Spowoduje to skokowy wzrost liczby przestępstw i umieści Polskę w grupie państw o bardzo wysokim wskaźniku przestępczości. Niezależnie jednak od przyjętej koncepcji – trójpodziału przestępstw czy pozostawienia wykroczeń poza prawem *stricte* karnym – *de lege ferenda* można przedstawić kilka postulatów. Są to: likwidacja przestępstw przepołowionych (poprzez włączenie niektórych dotychczasowych wykroczeń do grupy występków), uczynienie z wykroczeń zgodnie z ogólnoeuropejską tendencją czynów o charakterze porządkowym i wówczas przekazanie rozpoznawania spraw o wykroczenia do rozpoznawania organom administracji, ograniczenie kary aresztu do nielicznej grupy wykroczeń (np. typów kwalifikowanych, przypadków

recydywy) i przekazanie w takiej sytuacji orzekania do kompetencji sądów; wprowadzenie szerszego zakresu środków karnych, np. różnego rodzaju kursów, a także prac typu *community service*.

SUMMARY

There are four models of petty offences. There is also another one – East-European model. Petty offences law in European countries has seemed to be unified last years. The competence to deal with petty offences cases belongs to the Police (mainly); at the same moment more procedural guarantees are introduced (court control, the possibility to direct the case to the court). The Polish law system separates the petty offences law from the criminal law. There are advantages and disadvantages of dividing the criminal law into three parts – crimes, offences and petty offences.